

När barn blir till belastning och problem i förskola: Om behov av särskilt stöd och resurser i ett pressat läge

Linda Palla

Institutionen för barndom, utbildning, samhälle, Malmö universitet

ABSTRACT

Studien tar utgångspunkt i 1600 berättelser som finns publicerade på förskoleupprorets hemsida www.forskoleupproret.weebly.com under #pressat läge. Studiens syfte avgränsas till att identifiera och analysera förskolepersonals utsagor med fokus på de delar som rör barn som på olika vis konstrueras och kategoriseras som i behov av särskilt stöd inom diskursen om det pressade läget. Tre huvudfrågor ligger till grund för analysen: Vilka uttryck om barn som konstrueras som i behov av särskilt stöd blir framträdande inom diskursen om det pressade läget? Hur framställs och positioneras barn som subjekt i kategorin behov av särskilt stöd inom diskursen om det pressade läget? Hur framställs och positioneras förskolepersonal som subjekt i relation till de konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd som blir framträdande inom diskursen om det pressade läget? Kvalitativ tematisk innehållsanalys med teoretiskt stöd av Butler och Foucault användes. Granskningen visar att uttryck relaterade till barn i behov av särskilt stöd som diskursiv kategori är återkommande. Bilden av framförallt två kategorier av barn i behov av särskilt stöd blir framträdande på ett mer frekvent vis, eller med Butlers (1993/2014, 2005) uttryck om upprepade talhandlingar som skapar en sorts sanningsanspråk (jfr Foucault, 1971/1993, 1980): barn som kräver (mer) resurser och barn som behöver punktmarkeras. Positioneringar av barnen görs, med effekter att barnen blir till resurs- och tidstjuvar, riskskapare, energisläckare, glädjedödare och förskolepersonalen i sin tur de empatiska, otillräckliga, stressade, slutkörda, ledsna och sjuka subjekten.

INTRODUKTION

Forskningsresultat, lägesrapporter och kvalitetsutvärderingar bidrar till en bild av hur svensk förskola tampas med svåra utmaningar, även om den i vissa

avseenden är högt rankad i internationella mätningar (OECD, 2017). Också i dessa mätningar framhålls utvecklingsområden, exempelvis gällande arbetsförhållanden. Skolverkets (2017) lägesbedömning bekräftar bilden av ett för förskolan utmanande läge då det till exempel råder brist på förskollärare och att arbetsmiljön är främsta anledningen till att förskollärare lämnar sitt yrke. Ett av de utvecklingsområden som Skolverket påtalar relaterar till att skapa en (för)skola som möter varje barn och dess rätt till stöd och utmaningar. Lärare ses betjänta av bättre förutsättningar för att utveckla sin undervisning, vilka det är huvudmännens och rektorers skyldighet att tillgodose. ”Huvudmän för förskolan måste i högre grad fördela resurser utifrån förutsättningarna och behoven på varje förskola” (s. 18). Skolinspektionens (2017) granskning av arbetsätt runt barn som konstrueras som varandes i behov av särskilt stöd synliggör kvalitetsskillnader kring särskilt stöd i förskola.

Persson och Tallberg Broman (2019) har identifierat dilemman och problem i förskollärares uppdrag mot bakgrund av psykisk ohälsa och hög sjukfrånvaro. De redogör bland annat för förskollärares upplevelser av otillräckliga personalresurser för barn som förskollärarna konstruerar som i behov av särskilt stöd. Förskollärarna anger att det föreligger alltför knapphändiga resurser till barn som kan uppfattas vara i stora behov av omsorg likväl som anpassningar av pedagogisk, social och fysisk miljö.

Förskolepersonal bidrar till bilden av en nutida ansträngd situation även på andra vis. Under år 2018 och 2019 genomfördes i olika delar av landet flera manifestationer för en bättre arbetsmiljö för anställda i förskola. Dessa manifestationer ingick som en del i det så kallade Förskoleupproret och berättelser av situationer och upplevelser om vardagen i förskolan kom att sammanföras och publiceras under hashtaggen #pressat läge. Förskoleupproret är en ideell organisation som startades 2013 i samband med en fortbildningsinsats. Enligt dess egen information består gruppen av pedagoger i förskolan ”som kämpar för bättre förutsättningar i förskolan” (www.forskoleupproret.weebly.com 200102). Vid några nedslag i de berättelser som skickats in till Förskoleupprorets hemsida blir två aspekter av intresse; frågan om resurser relaterat till konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd.

I denna artikel definieras behov av särskilt stöd inte som något statiskt, essentialistiskt eller egenskapsrelaterat på individnivå, utan behov av särskilt stöd förstås som något som konstrueras diskursivt och kontextuellt och i särskiljande mening visavi konstruktionen av allmänna behov (se Teoretiskt angreppssätt).

Utbildningsuppdraget: Att uppmärksamma och stötta barn i behov av särskilt stöd

Barn görs till behövande på olika vis i relation till förskolan. I förskolans läroplan är uttryck om barns behov återkommande. I styrdokumentet förekommer utsagor om barns behov ett tjugotal gånger (Skolverket, 2018). Slutsatsen kan dras att konstruktionen om barns behov är central i styrdokumentet. En granskning av tidigare versioner av läroplanen (Palla, 2020) visar att talet är både nutida och historiskt befäst och vilar stabilt på officiell, styrande nivå. Med stöd av Foucaults (1971/1993, 1980) tänkande kan detta reglerande dokument ses producera och etablera en sorts sanning vars effekter sätter tonen för och styr förskolans uppdrag, blick och ”penna” och vad som kan och inte kan uttryckas när förskolepersonal artikulerar svårigheter i sitt uppdrag. Läroplanen öppnar då upp för förskolans personal att iscensätta behov av särskilt stöd som kategori. I läroplanen framhålls att:

Förskolan ska särskilt uppmärksamma barn som av olika anledningar behöver mer ledning och stimulans eller särskilt stöd. [...] Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans ska få detta utformat utifrån sina egna behov och förutsättningar (s. 6).

Riktlinjerna anger att arbetslaget ska:

uppmärksamma samt ge ledning och stimulans till alla barn samt särskilt stöd till de barn som av olika skäl behöver det i sin utveckling (s. 15).

Ett tungt ansvar vilar på rektor som ska se till att:

utbildningen utformas så att barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling får det stöd och de utmaningar de behöver (s. 19),

samt att

utforma utbildningen och anpassa resursfördelningen så att alla barn får det stöd och de utmaningar de behöver för utveckling och lärande (s. 20).

Även i skollagen understryks uppdraget att ge särskilt stöd åt barn som konstrueras som i behov av detta: De *speciella behoven* ska tillgodoses. I det åttonde kapitlet i skollagen (SFS 2010:800) som handlar om förskolan, statueras under rubriken om särskilt stöd och paragraf 9 att:

Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver. Om det genom uppgifter från förskolans personal, ett barn eller ett barns

vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att ett barn är i behov av särskilt stöd, ska rektorn se till att barnet ges sådant stöd.

Bakgrunden ovan synliggör hur konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd har en central plats i förskoleuppdraget som inte blir valfri för förskolans personal att tillgodose. Detta reglerande kan ses som en effekt av den styrning och makt som produceras i och genom läroplan och skollag och som accentueras i till exempel granskningar av myndigheter som Skolverket och Skolinspektionen och som vidare syns i olika undersökningar där barn som konstrueras som i behov av särskilt stöd bildar en kategori som sätts i relation till upplevelsen av bristande resurser. Att barn har rätt till stöd är i sig inget problematiskt, men kunskap om hur barn skrivs fram i relation till bristen på resurser behöver utvecklas och fördjupas.

Mot denna bakgrund blir det relevant att fokusera på de berättelser som publicerats om barn som konstrueras som i behov av särskilt stöd i relation till resurser under hashtaggen #pressat läge. Avsikten är att genom denna studie bidra med kunskap från analyser av autentiskt ”nedtecknat tal” från den nutida förskolenära praktiken. Studien knyter an till faktorer som förskolepersonal själva menar starkt påverkar deras vardag. Resultaten kan synliggöra och fördjupa förståelsen för hur barn skapas och kategoriseras som i behov av särskilt stöd på olika vis och med olika innebörder i relation till upplevda pressande situationer och bristande resurser.

Genom studiens poststrukturalistiska ansats inkluderas en strävan efter att synliggöra förgivtaganden och produktionen av sanningar som skapas runt barn genom språket. Intentionen är att öppna upp för en diskussion om de diskursiva kategoriseringar som kanske görs oreflekterat. Studien kan på så vis bidra med kunskap om vad det kan innebära både för personal och för barn i förskolan när de framställs på olika vis. Den här typen av problematiseringar behöver göras för att bidra till kunskapsutvecklingen, även om de kan upplevas provokativa. Det autentiska material som studien behandlar ger en bild av hur förskolepersonal uttrycker sig i ett material som spridits i samhället. Denna bild och vad uttrycken kan få för effekter är i behov av kritisk granskning och problematisering.

Tidigare forskning (Palla, 2011, 2015, 2018, 2019, 2020) bekräftar behov av studier som särskilt fokuserar på förhållningssätt till barn som konstruerats som i behov av särskilt stöd. Mot bakgrund av resultatet i en nordisk forskningsöversikt konkluderas att ”[u]tifrån det avgränsade antal aktuella studier om specialpedagogik i förskola som identifierats indikerar resultatet av dessa att utvecklingsbehoven i verksamheten förefaller gälla värdegrundsfrågor och synen på barn som av olika orsaker kommit att betraktas som barn i behov av särskilt stöd inom förskolan” (Palla, 2015, s. 96). Det rör sig bland annat om förändringsmöjligheter och kompetenshöjning när det kommer till värdegrundsfrågor i relation till etiska överväganden (Åmot, 2012), barnsyn

och konstruktioner av normaliteter och avvikelser (Lutz, 2009; Palla, 2011; Warming, 2011).

De granskade studierna i forskningsöversikten visar att förskolepersonals kunskaper, motivation och normer på ett avgörande sätt kan påverka möjligheter till delaktighet och inkludering (se t.ex. Melin, 2013; Sandberg & Ottosson, 2010). Det är inte enbart det direkta bemötandet som avses, utan också hur personal talar, tänker och skriver om barn är av betydelse när det handlar om att skapa förutsättningar för en inkluderande förskola (Palla, 2015).

Det finns ett underskott av internationella studier inom det beskrivna fältet. I internationella publiceringar är det ofta nordiska förskoleformer som studerats (t ex Heiskanen m.fl., 2018; Pihlaja, Sarlin, & Ristkari, 2015) inom fältet för ECEC (Early childhood education and care). Resultaten av dessa är samstämmiga i hur barn skapas som avvikande i relation till en uppfattad normalitet. Resultaten visar hur de så kallade specialpedagogiska behoven vanligtvis skrivs fram som barns individuella avvikelser. Vidare klarlägger studierna på olika vis hur barnen skrivs fram som problem.

Även i internationella studier som inte specifikt fokuserar på särskilt stöd pekar resultaten på hur normaliteter skapas inom ramen för förskolerelaterade diskursiva praktiker, exempelvis när det kommer till kön (Black Delfin, 2020) eller i fråga om barn och barndom mer generellt (Sonu & Benson, 2016). Resultaten visar hur barn subjektiveras genom performativa iterationer av heterosexuella könsnormer där de vuxna avgör vilka diskursiva ämnen som blir acceptabla för fyraåringar (Black Delfin, 2020). Vuxnas normativa föreställningar av barnet som ”natural quasi-human being” (abstract, utan sida) subjektiverar inte bara barn som i behov av vägledning utan möjliggör även vissa skolreformer i USA (Sonu & Benson, 2016).

Givet bakgrunden som beskrivits ovan blir subjektiveringsprocesser inom diskurser om förskolans vardag relevanta underlag för att vidareutveckla kunskap som får relevans inte enbart för förskolan i sig, utan även i ett vidare samhällsligt perspektiv.

Syfte och forskningsfrågor

Studien tar sin utgångspunkt i de 1600 berättelser som finns publicerade på förskoleupprörets hemsida. Berättelserna är inskickade för att belysa upplevelser och erfarenheter av ”ett pressat läge”, vilket i denna studie tolkas som svårhanterbara och pressande situationer i den svenska förskoleutbildningens vardag. Studiens syfte avgränsas till, att i detta omfattande skriftliga material, identifiera och analysera förskolepersonals utsagor med fokus på de delar som rör barn som på olika vis konstrueras och kategoriseras som i behov av särskilt stöd inom diskursen om det pressade läget. Tre huvudfrågor ligger till grund för analysen:

- Vilka uttryck om barn som konstrueras som i behov av särskilt stöd blir framträdande inom diskursen om det pressade läget?
- Hur framställs och positioneras barn som subjekt i kategorin behov av särskilt stöd inom diskursen om det pressade läget?
- Hur framställs och positioneras förskolepersonal som subjekt i relation till de konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd som blir framträdande inom diskursen om det pressade läget?

MATERIAL OCH METOD

Att ha tillgång till material som publiceras på internet blir allt vanligare. Det finns en bred forskningsmetodisk tradition i exempelvis netnografi. Genomförandet av studien kan motiveras med stöd av sagda netnografi (se Berg, 2015).

Initialt genomfördes en översiktlig läsning av det 689-sidiga dokumentet som samlar cirka 1600 berättelser. Dokumentet beskrivs som en sammanställning av Förskoleupprorets formulär om den rådande situationen i svensk förskola. Det är en sammanställning av i första hand förskollärares och i andra hand barnskötarens röster sett till antal inskickade bidrag, vilka har skickats in till Förskoleupproret mellan den 27 december 2017 och den 25 februari 2018. Även enstaka fall av förskolechefer, specialpedagoger, förskollärlärostudierande och föräldrars berättelser finns i sammanställningen. Berättelserna är skrivna av såväl nyutexaminerade förskollärare och barnskötare som av de som arbetat i över fyrtio år inom förskolan. Materialet är tillgängligt, öppet publicerat och används i marknadsföringssyfte för att påvisa den rådande situationen och för att tydligt nå ut med budskapet.

Den översiktliga läsningen gjordes med en utforskande ingång. I denna läsning framträdde, något överraskande, beskrivningar av barn som på olika och liknande vis utmärkt sig och som konstruerades som varandes i behov av särskilt stöd. Upprepade granskningar bekräftade denna första bild, varpå ytterligare läsningar genomfördes där relevanta utdrag ur, eller hela berättelser, markerades. Konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd kunde variera från kortfattade konstateranden: ”flera med särskilda behov”, till fylligare berättelser. Sammantaget markerades mer än 350 olika berättelser. De utvalda berättelserna granskades därefter både sammantaget och individuellt, med särskilt fokus utifrån studiens forskningsfrågor. De utvalda berättelserna lästes och granskades upprepade gånger. Relevanta avsnitt samt nyckelord markerades och tematiserades för vidare granskning och analys, inte minst med stöd av den teoretiska ansatsen (Se nedan). Genomförande-processen kan summeras på följande vis:

1. översiktlig läsning av dokumentet i sin helhet

2. markering av relevanta avsnitt utifrån syfte och frågeställningar
3. närläsning av relevanta avsnitt
4. och identifiering av nyckelbegrepp
5. utprovande tematiseringar
6. teoretiska kopplingar
7. presentation av resultat och analys i logisk följd och transparent stil inklusive illustrativa citat för att visa på såväl återkommande uttryck som variation. (Citaten kan i minsta möjliga mån vara korrigerade gällande stavfel och dylikt, för läsbarhetens skull.)

Forskningsetik

Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska riktlinjer följdes i applicerbara delar. Berg (2015) menar att internet som kommunikativ praktik medför ”en rad utmaningar för hur vedertagna principer för hur forskning kan och bör bedrivas” (s. 20). I den här studien gjordes flera etiska överväganden. Även om dokumentet är publicerat på internet och i den bemärkelsen tillgänglig för allmänheten så var det till exempel av vikt att inte medverka till identifiering av specifika personer eller förskolor. Detta i synnerhet då det kan vara tänkbart att uppgifterna för enskilda personer som uttryckt sin frustration kan ses som av känslig karaktär. Utsagor skulle hypotetiskt också kunna leda till konsekvenser för enskilda personer eller arbetslag, vilket personerna kanske inte kunnat förutse då de valde att göra dessa tillgängliga för publicering. I studien görs inga anspråk på att jämföra kommuner. Resultatet publiceras endast som forskningsresultat. Då det blev tydligt att aktivt samtycke inte kunde inhämtas eftersom berättelserna var inskickade, anonymiserade och publicerade på förhand, balanserades risk mot nytta i noggranna överväganden. Slutsatsen drogs att det finns ett stort värde i att uppmärksamma sådant som förefaller okontroversiellt att uttrycka i skrift om framförallt barn i ett dokument som ingår i ett officiellt ”uppror” – en diskurs om ett pressat läge – som framträder upprepat genom utsagorna. Detta dokument är dessutom brukat i olika marknadsföringsstrategier och skickat till såväl politiker som media för att väcka debatt och för att nå ut med budskapet.

På dessa grunder betraktades dokumentet som ett offentligt material i behov av granskning. Detta kan jämföras med studier som bygger på andra dokument av officiell eller allmän karaktär såsom åtgärdsprogram där det inte heller alltid är möjligt att inhämta samtycke från de involverade. Mot denna bakgrund anses genomförandet av studien och dess kunskapsbidrag motiverat, trots det etiska dilemmat relaterat till riktlinjer för samtycke. En studie initierad av mig som forskare hade troligtvis inte gett samma resultat. Därav ligger ett stort värde i att kunna använda sig av det autentiska materialet. I studien redogörs tydligt för att utsagorna ska ses i ljuset av frustration och just inom diskursen om ett ”pressat läge”. Beslutet att genom-

föra studien ligger i linje med rådande GDPR-lag som statuerar att undantag från informationsplikt (vid återanvändning av personuppgifter) gäller om det är omöjligt eller svårt att informera respondenter. Nyttan med forskningen ska enligt lagen även tas i beaktan.

Teoretiskt angreppssätt

Det nästan 700-sidiga dokumentet med dess många berättelser utgör ett mycket fylligt material som är möjligt att analysera utifrån en mängd olika infallsvinklar. Materialet har i denna studie analyserats med stöd av ett teoretiskt angreppssätt som riktar fokus mot hur språket medverkar till att skapa, vidmakthålla eller potentiellt förändra verkligheten, det vill säga ett poststrukturellt förhållningssätt till världen och hur kunskap om den produceras. Med ett sådant synsätt uppfattas inte verkligheten som något som finns därute att avspiegla, utan det forskaren gör med materialet är också en konstruktion. I denna anda har blicken riktats, inte bara mot *vad* som uttrycks i berättelserna, utan också *hur* uttrycken formuleras och vad dessa språkliga uttryck kan få för diskursiva effekter. Att analysera diskurser är intimt förknippat med studier av maktrelationer som koncentreras mot hur dessa relationer opererar i det talade, eller som i detta material, skrivna ordet.

Det teoretiska angreppssättet inkluderar ett särskilt sätt att kritiskt granska diskurser relaterade till förskolan som barnets första utbildningsinstitution i ett västerländskt välfärdssamhälle reglerad av politiska beslut i en decentraliserad tid styrd av krav om effektiviseringar och prioriteringar. Till stöd för att teoretiskt förankra denna granskning har främst verk av Judith Butler (1993/2014, 1997, 2004, 2005, 2007), men även delar av Michel Foucaults verk brukats. Ett grepp som brukas för att förstå det som uttrycks i berättelserna relaterar till Foucaults (1971/1993, 1980) resonemang om sanningsregimer. Enligt Foucault har varje samhälle sina egna sanningsregimer som villkorar vilka diskurser och uttalanden som ska betraktas som sanna och vem som kan uttala sig inom dessa. I det granskade materialet har förskolepersonals utsagor företräde. Då sanningsregimer ses som ett mer övergripande och omfattande begrepp brukas i denna analys främst begreppen *sanningsstatus* och *sanningsanspråk* vilka bidrar till att producera och upprätthålla vissa sanningar. Ett fokus blir då att kritiskt granska vilken eller vilka sanningar som produceras om ”vissa” barn i de mer än 350 berättelserna som diskursiv praktik. Diskursiv praktik kan, något förenklat, betraktas som språk i handling varigenom diskurser utvecklas och befästs, förhandlas och förändras (jfr Foucault, 1969/2002).

En utgångspunkt, som ligger i linje med det ovan beskrivna, är vilka och hur gränser för *normaliteter* respektive *avvikelser* formas i en diskurs med maktanspråk om den rådande situationen i förskolan (det vill säga diskursen om det pressade läget) i en omfångs- och innehållsrik väv av utsagor. Materialet kan förstås som tillhörande en specifik genre där diskurser som

producerar en viss typ av yttranden uppstår genom det sammanhang som det innebär att verka i ett politiskt och samhälleligt uppdrag inom en utbildningsinstitution med reglerande mål och riktlinjer. Det är även av betydelse att påminna om att dessa berättelser är nedtecknade och inskickade till Förskoleupproret för att beskriva just upplevd problematik; det vill säga ett pressat läge i svensk förskola.

I analysen synliggörs den iterativa praktikens effekter i subjektiveringsprocesser. En subjektiveringsprocess kan förstås som diskursiv produktion av identiteter (Butler, 1997). För analysen blir således poststrukturalistiska idéer om subjektet, subjektivitet och subjektpositioner intressanta. Enligt Butler kan ingen individ bli ett subjekt utan att först ha genomgått en subjektiverings- eller subjektifikationsprocess. Subjektion definieras av Butler som en sorts makt i skapandet av subjektet. Makten verkar inte bara på individen, utan genom denna makt skapas eller formas också subjektet, som i denna studie kan innebära både barn och förskolepersonal, men med särskilt fokus på hur barn skiljs ut och kategoriseras som i behov av särskilt stöd. Butlers (2005) resonemang bygger på föreställningen om att diskursiva praktiker skapar etnicitet, genus och andra sociala kategorier. Översatt till denna studie blir den sociala kategorin sålunda barn i behov av särskilt stöd. Analysen koncentreras till bilder av de ”sär-skilda” barn som den diskursiva maktens definierande ger uttryck för. I resultatet presenteras tre kategorier som relaterar till vad som framstår som en i materialet dominerande syn på ”sär-skilda” barn i relation till resurser och till förskolans uppdrag såsom det uttrycks i lagar och förordningar.

De återkommande utsagorna inom och mellan de nedtecknade berättelserna ses som upprepade (iterativa) *performativa* språkliga handlingar (Butler, 1993/2014, 2004, 2007) som både skapar och vidmakthåller kategorin barn i behov av särskilt stöd (jfr skollag och läroplan). De särskiljande konstruktionerna kan som nämnts förstås som liggandes nära identitetskonstruktioner, vilka med Butlers (2007) ord kan betecknas som effekter, som så att säga installeras genom de upprepade talhandlingarna (Butler, 2005).

I analysen uppmärksammas alltså subjektiveringsprocesser där den språkliga maktens effekter medför att barn tilldelas subjektpositioner, eller identiteter om man så vill, som exempelvis resurs- och engertjuvar och förskolepersonal som otillräcklig, frustrerad, slutkörd eller liknande. Med Butlers (1993/2014, 2005, 2007) tankar om performativa talakter görs ”vissa” barn till avvikare och problem i och genom det som nedtecknats i berättelserna. Performativitet kan således förklaras som ett omvänt orsak- och verkan-förhållande, inte som en enstaka akt, utan som en repetition och stiliserad ritual (Butler, 2004). ”As a discursive practice (performative ”acts” must be *repeated* to become efficacious), performatives constitutes a locus of *discursive production*” (Butler, 1993/2014, s. 107, författarens kursiveringar).

Tonvikten i analysen ligger således på att utsagorna kan konstateras vara *upprepade* (Butler, 1993/2014, 2005), vilket bland annat gör att konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd som kategori vidmakthålls. Det här kan ses som en sorts språklig makt som producerar och dominerar i det att det i berättelserna formuleras en specifik identitetsskapande sanning om ”vissa” barn. På så vis flätas teoretiska trådar från Foucault och Butler samman.

I analysen brukas begreppet positioneringar relaterat till subjektiveringsprocesser. Dels handlar det om hur förskolepersonal tilldelar ”vissa” barn olika subjektpositioner, dels om hur personalen framställs och positioneras i förhållande till de konstruktioner de gör. I personalens konstruktioner av ”vissa” barn i relationen till resurser konstrueras också de själva med identitetsskapande uttryck inom ramen för diskursen.

Sammanfattningsvis och sammanflätat används framförallt följande analysbärande begrepp: diskursiva konstruktioner och kategoriseringar, sanningsstatus och sanningsanspråk i iterativa performativa språkliga handlingar samt positioneringar i subjektiveringsprocesser.

RESULTAT

Det granskade materialet bildar en diskurs om den rådande situationen i svensk förskola: diskursen om ett pressat läge som synliggör en svårt ansträngd situation. De olika yrkeskategorierna, med en majoritet av förskollärare, har tolkningsföreträde och makt att definiera och peka ut problem och belastningar inom denna diskurs.

När förskolepersonal artikulerar sin frustration blir utsagor om ”*vissa*” barn i relation till *resurser* framträdande element (jfr Foucault, 1969/2002, 1971/1993, 1980). För att tala med Foucault (1969/2002) så framträder en regelbundenhet i utsagor av de som har mandat och status att uttrycka sig i materialet. Granskningen visar på återkommande konstruktioner av ”vissa” barn som genom sin upprepning bildar tre huvudsakliga kategorier. Konstruktionerna kan ses som en sorts sanningsanspråk, inte minst genom sin framträdande position inom diskursen (se Foucault, 1971/1993, 1980).

Resultatet kommer att presenteras närmare under följande rubriker: Diskursen om det pressade läget, En återkommande kategori, Barn som kräver (mer) resurser, Barn som behöver punktmarkeras och Sammanfattande analys och slutsatser.

Diskursen om det pressade läget

Åtskilliga är de subjektsskapande uttryck som visar hur personalen brottas emotionellt och professionellt med känslor av otillräcklighet, trötthet, besvikelse och frustration kopplat till engagemang och omsorg för barnen. I den diskursiva vävens subjektiveringsprocesser flätas barnet som subjekt

samman med utsagor om personalen som subjekt (jfr Butler, 1997). De subjektiverande uttrycken kan relateras till utsagor om *alla barn* respektive *det enskilda barnet* och då i form av bristande möjligheter att se barnen, att hinna med dem eller att tillgodose deras upplevda behov eller rättigheter. Det uttrycks också starka känslor av oro över vad barnen utsätts för inom förskolans ramar, med exempel som kränkningar, bristande stöd och liknande. Utöver utsagor som relaterar till alla barn respektive till det enskilda barnet skapas *barn i behov av särskilt stöd* som en särskild kategori inom diskursen om det pressade läget. I synnerhet skrivs barn i behov av särskilt stöd som kategori fram i relation till *resurser*. Det kan till exempel handla om att barnen inte upplevs få det stöd och eller de resurser de har rätt till.

Barn i behov av särskilt stöd som enligt läroplanen har rätt till stöd, får inte de resurser de behöver, då ekonomin inte tillåter att det sätts in resurser i barngruppen. (förskollärare Norrköping, s. 311)

I många av berättelserna uttrycks att barn i behov av särskilt stöd har ökat, att många eller fler barn i barngrupperna är i behov av särskilt stöd nu än vad man erfart tidigare under yrkesverksamheten. Med referens till förskolans reglerande dokument möjliggörs uttryck om ”vissa” barn. Formuleringarna bidrar till konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd som specifik kategori – en kategori av ”de sär-skilda” och ”de avvikande” som upplevs bli allt mer omfattande. Utöver bristande resurser anger flera även att de stora barngrupperna är orsak till att barn kan *bli* i behov av särskilt stöd (jfr Butler, t ex 2005, 2007). Även icke ändamålsenliga lokaler tas upp som särskilt behovsskapande eller hindrande omständigheter för att uppfylla uppdraget. Konstruktioner av barn i behov av stöd som kategori görs således inte fristående från tid och rum, utan blir kontextuellt situerade.

Vid handledning så formas berättelser gång på gång om barn som inte utvecklat förmågan till turtagning och lekkoder. Pedagogerna vet att om barnet inte får stöd i att utveckla dessa förmågor kommer barnet/en utveckla stress och negativa spiraler. "Herregud vi skapar barn i behov av stöd" sa en pedagog då detta samband stod klart. Dessa barns utvecklade förmågor skapar utanförskap och otrygghet. (specialpedagog Alingsås, s. 579)

De blir självklart oroliga och stömmiga av att bli ihopfösta i så stora grupper på liten yta med få vuxna att få tröst och vägledning av. (förskollärare Jönköping, s. 177)

Inom de kategoriserande konstruktionerna relateras till olika värderande uttryck om utvecklade förmågor, stress, oro och stömmighet, men i relation till eller som ett resultat av vissa omständigheter. Andra försvärande

omständigheter för uppfyllandet av uppdraget som uttrycks i berättelserna är exempelvis *brist på personal*, med ensamarbete, sjukdom, vikariestopp, vikariebrist, för låg grundbemanning och liknande. Inom temat *brist på kunskaper, utbildning och fortbildning* kan nämnas utbildad personal, brist på utbildning men också brist på fortbildning i relation till konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd eller olika diagnoser. Likaså framhålls brister i förhållningssätt och bemötande inklusive barnsyn och värdegrund som sådana omständigheter.

Barn i behov av särskilt stöd kan inte erbjudas detta stöd då det inte finns personal som kan täcka behovet och brist på utbildningar. Självklart låter det bra med alla likabehandlingsplaner osv men verkligheten är en annan. Det är stor skillnad på hur vi vet/kan/vill arbeta och på hur Västerås stad möjliggör/omöjliggör att detta kan realiseras. (förskollärare Västerås, s. 539)

Sen när man har barn i gruppen som är i behov av särskilt stöd, där man helt uppenbart inte räcker till med sin kunskap och kompetens, gör bara ont i hela hjärtat. Vi gör det vi kan, men det räcker inte till. Varken för det enskilda barnet eller hela barngruppen. (förskollärare Karlstad, s. 200)

I berättelserna konstrueras barn som i behov av särskilt stöd på likartade men också på olika vis, inte sällan i en dikotomiserande ställning i relation till förskolepersonal som vill uppfylla uppdraget. De återkommande uttrycken kan ses som iterativa performativa språkliga handlingar (Butler, 1993/2014, 2005, 2007) där gränserna för kategorin blir flytande. Emellanåt positioneras som sagt även personalen som subjekt i relation till ”dessa” barn. I citatet ovan skapas personalen som de otillräckliga. Även i citatet nedan framställs och positioneras förskolläraren och kollegorna såsom otillräckliga men även som stressade och i behov av uppmuntran med kontextuell koppling till konstruktioner av ”barn som skulle behöva extra uppmärksamhet”.

Vi har flera barn som skulle behöva extra uppmärksamhet och har även haft tidigare. Vi får rådet att prata med specialpedagog om hur vi ska arbeta, vilket vi också gör. Det är givande, men faktum kvarstår att vi är för få pedagoger! Vi känner oss otillräckliga och stressade. Vi gör alltid vårt yttersta, men får ingen uppmuntran uppifrån. (förskollärare Karlskoga, s. 191)

Barn som av varierande anledning uppfattas vara eller bli i behov av särskilt stöd utgör således ett återkommande element i diskursen om det pressade läget i svensk förskola (se även Butler, 1993/2014, 2005, 2007). De granskade berättelserna kan förstås som en sorts sanningsanspråk (jfr Foucault, 1980), där maktens effekter (Foucault, 1971/1993, 1969/2002) medverkar till att

vissa utsagor blir framträdande i konstruktionen av vad som bidrar till det pressade läget i förskolan, det vill säga bristande resurser och ”vissa” barn.

En återkommande kategori

Utsagor som kan knytas till den diskursiva kategorin *barn i behov av särskilt stöd* är, som konstaterats, återkommande (jfr Butler, 2005) i berättelserna. Nedan presenteras kategoriserande uttryck om barn som av olika anledningar uppfattats vara i behov av särskilt stöd. De här uttrycken visar på den särskiljande praktikens omfattning och dignitet vars betecknande når fast kategorins framträdande position inom diskursen. Det finns en mängd olika exempel och uttryck i berättelserna som kan relateras till barn i behov av särskilt stöd som specifik kategori: barn med hörselnedsättning, barn som går upp i affekt, utagerande barn, tysta barn, blyga barn, barn som behöver mer tid, barn som behöver avskildhet, barn som behöver sondmatas, nyanlända barn, barn som behöver mindre grupper, barn som skapar funderingar, barn som kräver resurs(er), barn som behöver mer stöd för att utvecklas, barn i behov av särskilt stöd, barn med speciella behov, impulsdrivna och utagerande barn, barn med dålig impuls kontroll och utätagerande beteende, barn som uppvisar depression, barn med stora behov av vuxenstöd i rutinsituationer och lek, barn som behöver punktmarkeras så att det inte blir bråk och slagsmål, barn med problematik, barn som behöver stöttning, barn där specialpedagog är inkopplad, barn med diagnoser och liknande. Det kan också, som i citatet nedan, vara en uppräknning av olika behov av stöd eller svårigheter.

Av de barn som är över 3 år är flertalet språksvaga eller har svårigheter och behöver mycket stöttning i den sociala leken. På avdelningen finns barn som har specialmat och matallergier. Det finns barn som går under läkemedelshantering samt barn som behöver extra stöd i flertalet vardagsmoment utan uttalad diagnos. (förskollärare Karlshamn, s. 185)

Genom de olika uttrycken *görs* (Butler, 2005) barnen till avvikare på varierande vis, med den sammanfattande komponenten att det här är barn som skiljer ut sig eller skiljs ut från andra barn då de behöver eller kräver något speciellt eller extra. Barnet i citatet nedan tilldelas en subjektsposition som tydligt utgör ett problem och som någon som orsakar att personalen *i sin tur* hamnar i positioner av att inte orka mer; några som höll på att bli sjuka eller slutkörda, det vill säga ”gå in i väggen”.

Förra året fick vi det kämpigt då vi fick en pojke på tre år med många olika problem, till vår avdelning. Han flyttades då personalen på hans avdelning inte orkade mer. Två av pedagogerna höll på att gå in i väggen. Så då valde chefen att flytta på problemet. (förskollärare Norrköping, s. 315)

Bilden av framförallt två överlappande kategoriseringar, eller klassificeringar, i den fastnålade kategorin barn i behov av särskilt stöd blir framträdande på ett mer frekvent vis, eller med Butlers (1993/2014, 2005) uttryck om upprepade talhandlingar som skapar en sorts sanningsanspråk (Foucault, 1971/1993, 1980) bland de många berättelserna: *barn som kräver (mer) resurser* och *barn som behöver punktmarkeras*.

Barn som kräver (mer) resurser

Resurser, och otillräckliga sådana, är ett återkommande element i berättelserna som handlar om barn som konstrueras som i behov av särskilt stöd. Ofta handlar det om att man inom arbetsgruppen sökt extra medel för specifika barn. I stort sett alla de granskade berättelserna med sådana beröringspunkter vittnar om att arbetslaget eller förskolan sällan tilldelas den mängd resurser som äskats. Det förefaller var mer regel än undantag att arbetslaget nekas eller får delvis avslag på sina ansökningar.

Jag arbetar i en barngrupp med 34 barn och har 6 kollegor, varav 1 är resurs till ett barn med hörselnedsättning. Vi har även ett barn till som flera gånger om dagen går upp i affekt. Och ett barn som inte pratar utan härmar oss vuxna. Leker sällan och är i behov av stöd för att göra något annars tittar han på vad de andra [gör] hela dagen. Efter jul nu så fick vi reda på att vi även fått resurspengar för barnet som går upp i affekt. Då säger vår chef att nu ska den resurs vi redan har vara resurs till båda barnen. Vi har alltså inte fått något extra utan chefen har bara fått mer pengar! (förskollärare Norrköping, s. 320)

Ondast gör det när vi möter habilitering och andra vårdinstanser samt tar del av forskning som alla lyfter fram vikten av tidiga insatser som visat sig utgöra en stor skillnad för lång tid framåt, för barn i behov av särskilt stöd. Det finns många barn i behov av särskilt stöd. När då ett barn får en diagnos och vårdnadshavare undrar vilket extrastöd/extraresurser förskolan nu kommer att få, får de ett unisont svar; inget alls. Förskolan ska klara detta arbete med de resurser de redan blivit tilldelade. Alla barn i behov av särskilt stöd får inte en diagnos. (förskollärare Jönköping, s. 173)

Det är framför allt i förhållande till ekonomiska överväganden och resursfördelningar som kategoriseringar av barn görs. Sanningsanspråken möjliggörs emellanåt med referenser till forskning.

Pengar som ska gå till barn med behov av särskilt stöd är slut! Det finns inte pengar till att sätta in resurser för tex handikappade barn, barn som är utåtagerande eller nyanlända barn. De som styr i kommunen tittar bara på papper och siffror när det ska göras besparingar och när man bestämmer

hur stora barngrupperna och personaltätheten ska vara. Man tar ingen hänsyn till hur barngrupperna ser ut i verkligheten och att det i vissa barngrupper krävs betydligt fler pedagoger. (förskollärare Karlskrona, s. 195)

Formuleringar kring barn som kräver extra i form av resurser, och *mer resurser*, kan förstås som en upprepad, återkommande performativ talhandling (Butler, 1993/2014, 2005, 2007) i och genom berättelserna. I flertalet av berättelserna, eller delar av desamma, som handlar om konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd som kategori konstateras att de ansökningar som gjorts av förskolepersonal beträffande utökade resurser, i citatet nedan uttryckt som ”extra stöd”, inte har tillmötesgått. Förskolläraren berättar att hen arbetade såväl under sina raster som efter arbetstid, vilket gjorde att hen till slut inte ”orkade mera”. I förlängningen kan utsagan förstås som ett sätt där barn som beskrivs som i behov av extra stöd var del i att förskolläraren till slut inte orkade fortsätta sitt arbete – i relation till resursbristen.

Där jag arbetade var vi tvungna att arbeta utan vikarie och blev nekade våra ansökningar om extra stöd till barn i gruppen som var i behov av det. För att få det att gå runt arbetade jag på raster och stannade kvar efter arbetstid. Till slut orkade jag inte mera. (förskollärare Lidingö, s. 242)

Eventuellt kan vissa av ansökningarna om mer resurser delvis beviljas. I citatet nedan kan vi förstå att något som initialt uttrycks som en ”förstärkning i barngruppen” därefter förtydligas med att förstärkningen var tänkt åt ett barn. Detta genom uttrycket ”en pedagog till en person”. Barnen i citatet nedan formas i en identitetsskapande subjektsposition (jfr Butler, 2005) som *resurs- och stödkrävande*, genom formuleringen att ”två-tre barn kräver extra stöd”, och i förlängningen görs ”de krävande barnen” till problem i relation till resursbristen då förskolläraren beskrivs och positioneras som någon som är nära att blir sjuk, ”det är bara en tidsfråga när jag går in i den berömda väggen”. Barnen blir så vis *energi- och resurstjuvarna* som ”kör slut” på förskolläraren.

Vi fick precis igenom att få förstärkning i barngruppen, en pedagog till en person, utan pedagogiskt ansvar. Hen kan arbeta 100% men får inte, samt hen kan ha ett pedagogiskt ansvar då hen skulle klara det samt är utbildad barnskötare. Vi kan inte få förstärkningen upp till 100% pga det finns inga pengar. Två-tre barn kräver extra stöd och vi får EN förstärkning till barngruppen på 50%. Inte fan kan och ska vi vara nöjda. Så ser vardagen ut. Jag är den som jobbar för 1,5 person. Det är en tidsfråga när jag går in i den berömda väggen. (förskollärare Örebro, s. 559)

Barn som upplevs vara i behov av särskilt stöd kan också framställas som sådana som tar mer tid i jämförelser med den övriga barngruppen. Förskolläraren i citatet nedan positioneras som ett subjekt som har ambitioner, men dessa får sänkas på grund av barnantalet i allmänhet och barn ”med speciella behov” i synnerhet. Barnen skapas genom att de skiljer ut sig från övriga barngruppen, en sorts särskiljandets praktik. Att vissa barn konstrueras som mer behövande pekar mot normativa jämförelser och differentieringar av barn: de som behöver mer och de övriga som inte behöver mer. I citatet anges att det är i planeringsstadiet som dessa barn blir *tidstjuvar* och *ambitionsänkare*.

Känna hur kraven ökar hela tiden från chef och vårdnadshavare medan vi får sänka våra ambitioner på arbetsplatsen pga för många barn, och barn med speciella behov som tar mer tid än den övriga barngruppen i planering. (förskollärare Köping, s. 235)

Ett upprepat sätt att formulera sig runt ”vissa” barn gäller barn som så att säga upplevs behöva eller kräva en enskild personals uppmärksamhet och fysiska närhet under sin förskolevistelse. Barnen görs återkommande som sådana som behöver *punktmarkeras*.

Barn som behöver punktmarkeras

Ett återkommande uttryck är att man på avdelningen eller förskolan inte hinner med alla barn. Det behövs då göras prioriteringar. Barn som vanligen prioriteras blir då så kallade utåtagerande barn, eller som en förskollärare skriver: ”barn som ska punktats” (Hedemora, s. 135).

Inkluderade är även barn som behöver extra uppmärksamhet, punktmarkering och vägledning. (förskollärare Norrköping, s. 318)

I flera av berättelserna skrivs en specifik individ alternativt en viss grupp av individer fram som problem eller belastning för och i verksamheten. Det kan handla om barn som uttrycks vara med eller utan diagnos, men som konstrueras som någon som personalen ”alltid måste ha koll på” eller befinna sig nära. Då barnskötaren i citatet nedan säger sig inte kunna garantera barnens säkerhet kan barnet med diagnos förstås som en *riskskapare* på avdelningen.

Jag är ofta ensam med sju barn i ett-två-årsåldern, varav ett barn har en allvarlig diagnos som innebär att jag alltid måste ha koll på hen. Det är inte praktiskt möjligt att ha koll på alla samtidigt när jag till exempel måste byta en bajsblöja. Jag kan inte längre garantera barnens säkerhet. (barnskötare Västerås, s. 684)

Barnen i citatet nedan blir på liknande vis en belastning för verksamheten såsom *närhets- och resurskrävare*.

Ett av barnen behöver ha resurs med sig hela dagen. Ett till barn skulle behöva en resurs med sig under sin dag för att få ut så mycket av dagen som möjligt. Det finns det inga pengar till just nu. Istället får mina två kollegor och jag vara nära detta barn i varje steg av barnets dag. (förskollärare Nacka, s. 300)

Att all tid och energi sägs läggas på kategorin barn i behov av särskilt stöd kopplas till en känslomässig problematik som sägs "göra ont i hjärtat", då barnskötaren och dennes kollegor positioneras i en subjektiverande skepnad (jfr Butler, 1997) som den som inte räcker till för alla barns behov. I citatet beskrivs hur barn som upplevs behöva extra stöd så att säga får allt och de andra får klara sig själva och osynliggörs.

Det gör ont i mitt hjärta att inte ha tid för barnen som är lugna och som för det mesta klarar sig själva pga att all tid och energi går till barnen som behöver extra stöd. Vi behöver fler resurser, alla barn behöver oss lika mycket. Låt de osynliga barnen blir synliga igen. (barnskötare Stockholm, s. 429)

När man som förskolepersonal inte upplever sig räcka till för alla barn blir i de många berättelserna framförallt så kallade utagerande barn, som nämnts, men ibland även barn som uttrycks behöva mer stöttning för att våga ta plats, prioriterade. En konsekvens av hur denna prioritering skrivs fram blir, även om det inte är kan uttalas, ett sorts skuldbeläggande av framförallt barn som beskrivs som utagerande, och som skapas som någon som utgör en risk för andra.

Vi har inte jättestor barngrupp just nu, dock har vi en ovanligt stor andel barn med speciella behov. Flera starkt utagerande barn med behov av personal nära inpå hela tiden, samt några barn som behöver stöttning för att våga ta plats. De flesta barnen går långa dagar, 7-17. Vi har öppet 6-18. Det är svårt att täcka dagarna med tillräckligt många pedagoger till alla barn så att de får alla sina behov tillgodosedda. Vi räcker inte till att finnas för alla barn och alla de åtaganden vi har enligt vårt uppdrag. Vi kan inte finnas för alla då de utagerande ofta utgör risker som vi måste förutse och finnas nära. Vi har tills nu fått arbeta utan extra resurstid för de barn vi sökt extra personaltid för (vi får dock äntligen nu lite extra procent för några av barnen). (Förskollärare Varberg, s. 519)

Liknande framträder i följande citat.

Ta hand om barn med särskilda behov (som slår både vuxna och barn oavsett ålder, kastar möbler, skriker, biter, springer iväg, hugger med bestick etc.) De timmar som vi inte har resurs (beviljat 20 tim/vecka men går 50 tim/v). I vår kommun beviljas inte tilläggsbelopp för barn som inte har fysiska handikapp. Inga belopp till npf så vi har ”tur” som i alla fall fått 20 tim fram till sommaren. (barnskötare Eskilstuna, s. 598)

Behovet av prioriteringar gör att ”barn ställs mot barn”, eller i förlängningen, att de så kallade avvikarna ställs mot de ”vanliga” barnen – de andra. Normaliteter och avvikelser skapas i klassificerande omdömen.

... barn med speciella behov som behöver en vuxen person vid sin sida för sin egen skull och för de andra barnen ska få lugn och ro ibland. (förskollärare Jönköping, s. 176)

I konstruktionen av barn i behov av särskilt stöd som kategori framställs också barn *som tar något från andra barn*, där stödet uppges ske ”på bekostnad” av alla andra.

Vi försöker lösa situationen med de knappa resurser vi har, ofta med barn i särskilt behov av stöd i fokus, på bekostad av alla andra. (barnskötare Stockholm, s. 421)

Ibland känns det som att det är ”bara” barnen med behov av stöd som får chansen. De andra barnen får inte fullt ut möta sin potential då vi måste tänka på dessa barn med behov. (förskollärare okänd ort Dalarna, s. 575)

Arbetet med barn som behöver särskilt stöd läggs på personalen och den tiden tas från övriga barn. (barnskötare, Älvdalen, s. 687)

Genom citaten nedan kan vi förstå att andra barn kan upplevas skadas av det så kallade utagerande barnet. Barnet kan då tilldelas en identitetsskapande subjektsposition (jfr Butler, 1997) som någon som andra barn och vuxna måste skyddas mot och som någon som tröttar ut och berövar arbetslaget sin arbetsglädje, en *glädjedödare*.

Förra läsåret hade vi det så tufft hos oss att alla tre pedagoger var centimetrar från väggen! Vi hade 14 barn ett till två och ett halvt år gamla varav ett barn var utagerande till den grad att hen höll på att kväva ett barn när hen lade armen runt halsen och höll i ordentligt på det andra barnet. Det var ett uppvaknande för oss pedagoger, som hade försökt att vara steget före barnet hela tiden och kolla så hen inte var på något annat barn. Innan hade det ”bara” varit att hen bet, rev och slogs. Men nu rann

droppen över när barnet nästan kvävde ett annat barn! Då tog vi hjälp av vår förskolechef som direkt sa att vi måste ta in en resurs åt barnet. Men det var lättare sagt än gjort för vi fick lägga in om vikarie och då kom det olika vikarier varje dag, vilket gjorde att hela barngruppen blev upp och ner istället! Vi klarade av hela läsåret iallafall men när det nästan var slut så började vi pedagoger att tappa ord, var omänskligt trötta och tappade arbetsglädjen helt. För även om vi till slut fick tag på en jättebra resurs åt barnet så var vi alla på helspänn hela tiden då barnet var supersnabb! (förskollärare Kumla, s. 223)

Resultatkapitlet avslutas härnäst med en sammanfattande analys och slutsatser.

Sammanfattande analys med slutsatser

Sammantaget visar analysen att konstruktionen av barn i behov av särskilt stöd befästs som en återkommande kategori i berättelserna där en mängd olika uttryck för och om barn accentueras. I materialet förekommer exempel där personal resonerar om hur resursbristen skapar barn i behov av särskilt stöd. Vidare finns flera exempel där personalen i sina berättelser synliggör en förståelse för sambandet mellan bristande resurser och utpekandet av barn som i behov av särskilt stöd som problematisk kategori. Det förekommer också berättelser utan dessa tillägg. I kategorin barn i behov av särskilt stöd återkommer framställningar av barn som kräver (mer) resurser och i synnerhet framträder identitetsskapande konstruktioner av barn som sägs behöva punktmarkeras. En mängd olika subjektspositioneringar görs, där den diskursiva maktens effekter medför att vissa barn blir resurs- och tidstjuvar, riskskapare, energisläckare, glädjedödare och förskolepersonalen i sin tur de empatiska, otillräckliga, stressade, slutkörda, ledsna och sjuka subjekten.

Den diskursiva maktens effekter som verkar genom de språkliga utsagorna som berättelserna utgör, med betoning på att de blir upprepade performativa talhandlingar (Butler, 1993/2014, 2004, 2005, 2007), kan sägas bli att vissa ”sär-skilda” barn konstrueras som i behov av särskilt stöd i allmänhet, och barn som uttrycks ”agera ut” i synnerhet blir framställda som en belastning i strävan efter att uppfylla uppdraget i relation till bristande resurser. En dubbel eller överlappande klassificering kan vidare sägas ha skett, inte bara genom en särskiljande kategorisering av upplevda avvikelser från tänkt normalitet (behov av särskilt stöd), utan också genom tillskrivandet av ytterligare kategoriseringar som försvårar för, kräver något extra av och således gör något med förskolepersonalen i dennes subjektiveringsprocess och i uppfyllande av uppdraget under rådande omständigheter. Vissa barn pekas ut och görs i förlängningen också till del av en situation med bristande säkerhet, välmående, omsorg, trygghet, utveckling och lärande i diskursen om det pressade läget i svensk förskola. Det skapas, inte minst med tanke på

materialets dignitet och att det är offentligt publicerade och framförda berättelser, en sorts sanning (Foucault, 1971/1993, 1980) om ”vissa” barn i svensk förskola.

DISKUSSION

I jämförelser med tidigare forskning kan vi se att det som uttrycks inom diskursen om det pressade läget, som förvisso bygger på allt från frustration till uppgivenhet, i flera delar ligger i linje med diskussioner och dokumentationer som görs i och genom andra diskursiva praktiker i dagens förskola (jfr Lutz, 2009; Pihlaja m.fl., 2015; Palla, 2011, 2018; Heiskanen m.fl., 2018). Om vi tänker oss att språket inte bara avspeglar – utan faktiskt också bidrar till att skapa verklighet – blir dessa uttryck sätt att förstå och tänka om ”vissa” barn vilka potentiellt påverkar hur förskolepersonal bemöter och samspelar med barn i daglig praktik.

Analysen visar konstruktionen av en verklighet där förskollärare och barnskötare beskriver svårigheter med att uppfylla uppdraget kopplat till bristen på resurser med referenser till barn i behov av särskilt stöd som diskursiv kategori, som *problem* i och *belastning* för verksamheten. Dessa upprepade performativa språkliga handlingar som nedtecknats i de många berättelserna skapar effekter genom produktionen av sanningen om ”vissa” barn, men även i förskolepersonalens installerande identitetsskapande processer (jfr Black Delfin, 2020). Dessa sanningsanspråk medverkar även till att upprätthålla den normativa matrisen där förställningar om ”det normala barnet” upprätthålls och får sin funktion och där barn som utmärkt sig på olika vis får en iögonfallande plats tillsammans med upplevelser och beskrivningar av bristande resurser i det granskade materialet.

Frågan vi kan ställa oss är om det är rimligt, och rättvist, att ”vissa” barn får bära, och kanske också införliva dessa kategoriserande bilder med tänkbara konsekvenser för välmående, identitetsskapanden och självkänsla. Vi kan också betänka vad det betyda att göras till den som förstör, som skadar eller som berövar andra något. Vidare är det värt att reflektera över om sådana identifikatoriska uttryck möjliggör andra känslor än negativa och om det skapar grogrund för känsla av utanförskap.

Kanske kan vi mot bakgrund av denna studies resultat förstå utmejslandet av och betoningen på barns specifika behov av stöd som en manifesterande handling och konsekvens i kampen om resurser inom förskolan. I denna förståelse skulle de kategoriserande konstruktionerna av barn i behov av särskilt stöd kunna vara ett sätt att argumentera för och införskaffa resurser i form av en utökad personalstyrka. En följd av ett sådant förfarande skulle kunna bli att ju mer ”särskilda och uttrycksfulla behov” som konstruerats och dokumenterats, desto större möjligheter till resursförstärkning. Att sådana förfaranden sker signaleras i Persson och Tallberg Broman (2019). Sannings-

produktionen och subjektiveringsprocesserna i det analyserade materialet ska inte ses som fristående, utan kan förstås i relation till förskolan som specifik institution med uppdrag reglerade i styrdokument och granskade av tillsynsmyndigheter där barn i behov av särskilt stöd som konstruerad kategori synliggörs. Diskursen om det pressade läget kan ses som ett rop på hjälp, men en (oförutsedd) konsekvens blir att det skriftliga materialet publicerat på internet blir en särskiljande praktik där vissa inte bara görs till ”avvikare” utan och också väldigt problematiska sådana. Den sanningsstatus och det tolkningsföreträde förskolepersonal ges genom förskoleupprorets sammanställning och diskursen om det pressade läget öppnar upp för vad som blir möjligt att uttrycka om barn även på samhällets andra arenor.

Utifrån denna studies resultat samt tidigare nordisk forskning (t ex Lutz, 2009; Palla, 2018, 2019, 2020; Sandberg & Ottosson, 2010; Warming, 2011; Åmot, 2012) kan slutsatserna motivera fortsatta studier som mer ingående och specifikt fokuserar på etiska aspekter och förhållningssätt i normaliserande förskolepraktiker (jfr även Black Delfin, 2020; Sonu & Benson, 2016), inte minst i relation till barn som konstrueras och kategoriseras som avvikande och som problem. Vad betyder det exempelvis att utmålas som en belastning för eller ett besvär i den verksamhet där man har en lagstadgad rätt att vara och bidra under inkluderande ideal?

Metoddiskussion

Genomförandeprocessen samt de överväganden och val som gjorts i samband med denna studie har beskrivits så utförligt som artikelformatet medger för att säkerställa transparens och möjlighet att granska resultatens trovärdighet. Det görs inga anspråk på att vara heltäckande när det kommer till urval, granskning och analys av berättelserna, men processen har varit noggrann. Urvalsprocess och analysprocess har beskrivits så tydligt och utförligt som möjligt i metodavsnittet. Materialet som brukats är att betrakta som autentiskt. Det betyder att berättelserna inte till exempel utgör svar på intervjufrågor, utan är just sådana som nedtecknats på eget initiativ utifrån förskolepraktiken. Detta kan betraktas som fördelaktigt i relation till studiens syfte och forskningsfrågor.

Analysen är främst kvalitativ och den kritiskt granskande och teoretiska inriktningen medför ett specifikt fokus på materialet, vilken i sin tur genererar ett särskilt resultat och särskild kunskap. Andra sätt att närma sig och granska ett dylikt omfattande skriftligt material är fullt möjligt. Studien bidrar med kunskap om hur konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd och resurser i ett pressat läge kan förstås i förskolenära berättelser och om tänkbara effekter av den diskursiva maktens uttryck. Kategoriserande konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd med koppling till resurser i förskola kan med fördel utforskas närmare och med varierande angreppssätt.

REFERENSER

- Berg, Martin (2015). *Netnografi: Att forska om och med internet*. Studentlitteratur.
- Black Delfin, Annabelle (2020). The discursive and the material in early childhood play: co-constitution of gender in open and subversive spaces. *Gender and Education*, 33(5), 594-609. <https://doi.org/10.1080/09540253.2020.1786012>
- Butler, Judith (1993/2014). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. Taylor & Francis.
- Butler, Judith (1997). *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford University Press.
- Butler, Judith (2004). Changing the subject: Judith Butler's politics of radical resignification. I Sara Salih (Red. with Judith Butler), *The Judith Butler Reader* (s. 325-356). Blackwell.
- Butler, Judith (2005). *Könet brinner!: Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Natur och Kultur.
- Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion*. Daidalos.
- Foucault, Michel (1969/2002). *Vetandets arkeologi*. Arkiv förlag.
- Foucault, Michel (1971/1993). *Diskursens ordning: Installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Foucault, Michel (1980). Truth and Power. I Colin Gordon (red.), *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977* (s. 109-133). Harvester Wheatsheaf.
- Förskoleupproret. (u.å.) #pressat läge *Sammanställning av Förskoleupprorets formulär om den rådande situationen i den svenska förskolan Den 27 dec 2017-25 feb 2018*. (pdf-fil). www.forskoleupproret.weebly.com
- Heiskanen, Noora, Alasutari Maarit, & Vehkakoski, Tanja (2018). Positioning children with special educational needs in early childhood education and care documents. *British Journal of Sociology of Education*, 39(6), 827-843. <https://doi.org/10.1080/01425692.2018.1426443>
- Lutz, Kristian (2009). *Kategoriseringar av barn i förskoleåldern - Styrning & administrativa processer*. (Doktorsavhandling). Malmö Högskola.
- Melin, Eva (2013). *Social delaktighet i teori och praktik: Om barns sociala delaktighet i förskolans verksamhet*. (Doktorsavhandling). Stockholms universitet.
- OECD (2017). *Starting Strong 2017: Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care*. OECD.
- Palla, Linda (2011). *Med blicken på barnet: Om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. (Doktorsavhandling). Malmö högskola.

- Palla, Linda (2015). Specialpedagogik i förskolan: En forskningsöversikt. I Ingegerd Tallberg Broman, Ann-Christine Vallberg Roth, Linda Palla, & Sven Persson. *Förskola: Tidig intervention – SKOLFORSK* (s. 96-120). Vetenskapsrådet.
- Palla, Linda (2018). Similarities and variation in preschool special education studies: An overview of main content themes in Nordic research. *Early Child Development and Care*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1488171>
- Palla, Linda (2019). Characteristics of Nordic Research on Special Education in Preschool: A Review with Special Focus on Swedish Conditions. *International Journal of Inclusive Education*, 23(4), 436-453.
- Palla, Linda (2020). Konstitutionen av den speciella pedagogiken i en barncentrerad förskola för alla: Att analysera ett politiskt styrinstrument med diskursteoretisk ram. *Studier i Pedagogisk Filosofi*, 7(2), 36-57. <https://doi.org/10.7146/spf.v7i2.109511>.
- Persson, Sven, & Tallberg Broman, Ingegerd (2019). *Hög sjukfrånvaro och ökad psykisk ohälsa: Om dilemman i förskollärares uppdrag*. Malmö stad, Förskoleförvaltningen.
- Pihlaja, Päivi, Sarlin, Tanja, & Ristkari, Terja (2015). How Do Day-Care Personnel Describe Children with Challenging Behaviour? *Education Inquiry*, 6(4), 417-453. <https://doi.org/10.3402/edui.v6.26003>
- Sandberg, Anette, & Ottosson, Lisbeth (2010). Pre-school teachers', other professionals', and parental concerns on cooperation in pre-school: All around children in need of special support: The Swedish perspective. *International Journal of Inclusive Education*, 14(8), 741-754. <https://doi.org/10.1080/13603110802504606>
- Skolinspektionen (2017). *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd*. Skolinspektionen.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Utbildningsdepartementet.
- Skolverket (2017). *Skolverkets lägesbedömning 2017*. (Rapport 455). Skolverket.
- Skolverket (2018): *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Skolverket.
- Sonu, Debbie, & Benson, Jeremy (2016). The quasi-human child: How normative conceptions of childhood enabled neoliberal school reform in the United States. *Curriculum Inquiry*, 46(3), 230-247.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.
- Warming, Hanne (2011). Inclusive Discourses in Early Childhood Education? *International Journal of Inclusive Education*, 15(2), 233-247. <https://doi.org/10.1080/13603110902783365>
- Åmot, Ingvild (2012). Etik i praksis: Barn med samspillsvansker og medvirkning i barnehagen. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(18), 1-11.